

ТЯГАР ЧОРНОБИЛЬСЬКОГО НЕБА

Danilo Kulinyak. The burden of Chernobyl sky.
The fortune of thirty kilometers Exclusion Zone raises different and controversial forecasts among the scientists, economies and management

Недавно на Чорнобильщині за колючим дротом тридцяти-кілометрової зони відчуження передано кількасот гектарів чистої від радіації орної землі КСП з села Дитятки. Селяни вже й засіяли її. Ухвалено також рішення про передачу Іванківському рибкомбінату ставків біля села Ладивичі, що на Чорнобильщині, котрі після підготовчих робіт почнуть знову давати товарну рибу. Ці незначні на перший погляд події набувають символічного значення, якщо врахувати, що це чи не перший випадок повернення частини "зони відчуження" до нормального життя, в господарський обіг – будемо вважати це лише обнадійливим початком і вірити: ще до нового тисячоліття більша частина території Чорнобильщини буде знову заселена людьми й принесе користь Україні. Адже ж значна частина "зони відчуження" практично чиста від радіонуклідів, а радіаційне тло не перевищує київське. Тут можна вирощувати картоплю, технічні культури, зокрема, ріпак, льон, хміль, займатися насінництвом, вирощувати ліс, розвивати паперово-целюлозну промисловість, інші галузі. Варто зайнятися, наприклад, конярством – чорнобильські прерії підходять до цього якнайкраще, а коней нині в Україні потрібно кілька мільйонів. Все це дало б можливість забезпечити корисною роботою тисячі мешканців земель, потерпілих від Чорнобильської катастрофи, створити для них гідні людини умови життя, скоротити витрати по Чорнобильській програмі, яку – а це вже, мабуть, розуміє кожен – нинішня економіка

України просто неспроможна забезпечити фінансово. Бо в "чорних дірах чорнобильської туманності" при нинішньому екстенсивному затратному підході до розв'язання проблеми, зникли і зникатимуть будь-які асигнування. Слід терміново міняти саму концепцію чорнобильської програми, її парадигму.

За повідомленням преси фахівці вважають, що навіть у тридцятикілометровій зоні відчуження за десять років після Чорнобильської катастрофи радіаційний рівень знизився настільки, що, на думку директора Інституту радіаційної безпеки доктора фізико-математичних наук Іллі Ліхтарьова, про радіаційне тло цих земель нині навіть не варто й говорити. Відомчий оптимізм професіонала? Можливо. Та ось висновки інших осіб. Голова Комісії Верховної Ради України з питань наслідків Чорнобильської катастрофи Володимир Яценко (він, до речі, з Коростеня і саме там обраний депутатом) ще більше року тому сказав: "Я категоричний противник того, щоб в Україні існували так звані мертві зони, якою сьогодні є тридцятикілометрова зона. Але слід врахувати, що там підвищений рівень радіації. Туди треба вкласти гроші, перепрофілювати народне господарство. Головне завдання як для економістів, так і для науковців – перетворити ці землі в економічно прибутковий регіон. "Комісія, яку він очолює, от уже кілька років працює над концепцією реабілітаційних процесів у зоні відчуження – може, вже пора було б і оприлюднити її рішення та рекомендації? А президент Співки "Чорнобиль України"

Юрій Андреев вважає, що "слід не тільки відроджувати тридцятикілометрову зону для потреб народного господарства та промисловості – можна певною мірою відроджувати й населені пункти". Видатний вчений Олексій Гостев, котрий майже десять років вивчає пошкодження флори після катастрофи на Чорнобильщині, дійшов висновку, що навіть тут, у зоні, хімія завдає більшої шкоди, аніж радіація.

Київське Полісся, а з ним і так звані "четверта" та "третя" зони, починається, можна сказати, відразу за столичною площею імені Тараса Шевченка – дорога пірнає в ліси, й обабіч неї підпирають небо кремезні дуби та сосни. Нині Київське Полісся фактично все вражене Чорнобильською катастрофою. Понад три тисячі квадратних кілометрів (а це розмір невеликої європейської держави) займає безлюдна "зона відчуження", до якої увійшли два північні райони Київської області – Чорнобильський і Поліський. І вона буде розширюватися – окрім сотень уже виселених населених пунктів, на черзі ще десятки приречених сіл. На радіаційно забрудненій території живуть сотні тисяч осіб. Про древній Чорнобиль уже сказано й написано багато, то ж не варто повторюватися. Фактично ж. столицю цього краю – Київського Полісся – стає селище Іванків: саме до Іванківського району адміністративно входить і сама тридцятикілометрова "зона відчуження" з містом Чорнобилем.

Засноване у шістнадцятому столітті на мальовничому березі колись судноплавного Тетерева (а до виникнення

Іванкова тут було кілька сіл], містечко завдяки своєму географічному становищу стало важливим вузлом торгівлі, центром торгівлі. Ще минулого століття в Іванкові був древній земок. Багатюща історія поліського краю гідна подиву. Вслухайтеся лише в назви: Горно-стайпіль, Приборськ, Звіздаль, Медвин, Страхолісса, Розважів... У селі Болотна біля Івакова жила Марія Овксентіївна Приймаченко, народний художник України, майстер народного декоративного розпису, лауреат Державної премії імені Тараса Шевченка. Та й взагалі, тут живуть роботящі, талановиті й мужні люди, які, попри наслідки Чорнобильської катастрофи, відроджують і бережуть цю землю, я б сказав, оптимістично дивляться в майбутнє, незважаючи на всі незгоди й випробування. В їхніх піснях – торжество життєствердження. Я чув ці пісні, тож кажу це не для красивого слівця. Нині в Іванкові 10 тисяч жителів, і переважна більшість його установ зорієнтована на роботу в "зоні відчуження" та забезпечення її потреб, адже до ЧАЕС звідси лише сорок кілометрів, вахтови автобуси долають цю відстань менше як за годину. Дорога на Чорнобиль пролягла повз нове іванківське кладовище, оскільки на старому місці вже немає. Життя і смерть завжди поряд – тут це відчувається особливо гостро, бо тут – передній край невидимої дванадцятирічної вже війни з наслідками Чорнобильської катастрофи.

На Іванківському кладовищі, за якийсь десяток кілометрів від колючого дроту "чорнобильської зони", кілька років тому з'явилася ще одна свіжа могила. На скромному хресті – напис французькою мовою, що цей надмогильний пам'ятник споруджено коштом французьких колег вченого-генетика Олексія Гостева, який після восьми років самовідданої героїчної роботи в епіцентрі ядерної катастрофи успокоївся в поліській землі, що стала йому рідною. Залишилася вдова Олена Гостева з сином Федором, теж учений-генетик, продовжує справу чоловіка.

Коли стався Чорнобильська катастрофа, Олексій та Олена Гостеви жили в Ялті, працювали у всесвітньо відомому Нікітському ботанічному саду. Вчені-генетики займалися там улюбленою справою. Та після сумнозвісного велопробігу в Києві на початку травня 1986-го (та акція трансливалася по телебаченню як доказ цілковитого благополуччя і радіаційної безпеки в Києві), Олексій Гостев зрозумів, що тодішні керівники держави через свою некомпетентність просто не уявляли масштабів катастрофи та її реальної небезпеки для народів Європи. А тому він вирішив, що його місце як фахівця, вченого-генетика саме там, в епіцентрі ядерної катастрофи – через московських друзів добровільно зголосився працювати на Чорнобильщині, і вже в травні 1986-го був на берегах

Прип'яті. Згодом до нього приєдналася і дружина Олена. Вісім років героїчної праці, свідомої самопожертви в ім'я науки, в ім'я виживання враженої радіацією України не минули намарне – подружжя Гостевих дослідило цілу низку закономірностей дії різних ступенів радіаційного випромінювання: їхні відкриття мають не лише теоретичну, а й прикладну цінність для генетики. Іх внесок у світову науку, у порятунок нашого народу від радіації важко переоцінити. Але за нього довелося заплатити найдорожчим – життям Олексія Гостева. Адже дослідні ділянки, на яких працювали Гостеви, знаходилися біля зруйнованого четвертого блоку. Вони мешкали в зоні або ж безпосередньо біля неї разом з сином Федором практично безвиїздно, стали своїми серед місцевих жителів, хоч при бажанні могли повернутися і в Ялту і в Москву. Та коли розпався Радянський Союз, Гостеви залишилися працювати далі для науки, свідомі свого високого покликання.

Не вдаватимуся в деталі наукової діяльності Гостевих – вона значна й належно поцінована фахівцями з багатьох країн світу. Я хочу лише подякувати творцям телефільму "Одержимі", зокрема Тамарі Хрущ, які розповіли українським телеглядачам про мужню родину благородних людей, які вивисують наш духовний світ і обгороджують суворі будні своїм життям, а деколи – смертю.

Та життя триває і, попри все, – перемагає. В Іванкові діє центр соціально-психологічної реабілітації "Довіра", відкритий за чорнобильською програмою ЮНЕСКО в травні 1994, буде відкрито міжрайонний будинок самотніх ветеранів, потерпілих від Чорнобильської катастрофи. Попри всі труднощі, тут все-таки дбають про людей. Варто сказати, що іванківці обрали хороших, ділових керівників району, які не на словах, а на ділі повсякчас переймаються проблемами своїх виборців. Голова Іванківської райдержадміністрації Микола Миколайович Урюпа зумів дібрати команду однодумців, як правило, людей перевірених на міцність Чорнобилем, які безпосередньо працювали при ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС. Один із них – Анатолій Васильович Брюшко, заступник голови Іванківської райдержадміністрації, котрий відповідає і за всі проблеми, пов'язані з Чорнобильською катастрофою. Він розповів багато цікавого. Так, Іванківський район повністю забезпечує себе продуктами, ще й чимало з них район державі, постачає Києву, адже район сільськогосподарський. Вся сільгосппродукція проходить суворий дозиметричний контроль, і наслідки його, можна сказати втішні – вміст радіонуклідів не перевищує норми (за винятком грибів і лісових ягід), картопля взагалі практично чиста, а це ж чи не основна культура в районі. З 42 тисяч

жителів району половина пенсіонери, і всі вони своєчасно, без затримок, одержують пенсію, чим у нас мало хто може похвалитися.

Зараз цей район – чи не найбільший за площею на Україні, адже до нього приєднали Поліський і колишній Чорнобильський райони, до нього входить вся зона відчуження з її проблемами.

Та, попри все, з п'яти тисяч дітей шкільного віку Іванківщини влітку оздоровлені практично всі, з них частина за кордоном: в Італії, Німеччині, Швейцарії. Іванківський район є прибутковим для держави, обходиться без дотацій. То ж дивно, що район не має коштів для житлового будівництва та інших потреб, бо практично всі "надлишки" забирає центр: держбюджет. До чого доходить, можна судити хоча б з такого прикладу. У Анатолія Васильовича Брюшка є 130 заяв переважно самотніх людей літнього віку, котрі досі проживають в "зоні відчуження", з проханням надати їм житло в Іванківському райоєі, а не переселяти за його межі. В Іванкові ж ось уже з десяти років стоїть недобудований майже готовий дев'ятиповерховий 117-квартирний будинок – за оцінкою фахівців, для його завершення потрібно лише один мільйон гривень. Переселення ж 130 мешканців "зони відчуження" за традиційною схемою в інші райони Київщини обійдеться, як мінімум, у двадцять разів дорожче. Здавалося б, це ж так просто, логічно – виділити мільйон гривень на завершення будівництва будинку, якого якраз вистачить для забезпечення житлом тих, хто хоче виїхати з "зони відчуження", за кілька місяців розв'язати хоча б цю проблему і зекономити таким чином аж двадцять мільйонів гривень. Так ні ж – ця історія триває вже не перший рік (а таких будинків у Іванкові кілька). Сотні поверненьців, що мешкають в зоні відчуження, теж перебувають під опікою Іванківської райдержадміністрації. Вони прописані в селах цього району, своєчасно одержують тут пенсію та інші належні їм виплати, держадміністрація району та зони відчуження (АЗО) забезпечили їхнє медичне обслуговування, зв'язок, електропостачання і навіть автобуси на базар в Іванків регулярно.

Найбільше багатство цього краю – люди. Іхній негучний повсякденний героїзм, оптимізм вражають. Це патріоти в найкращому розумінні слова (квартирна черга в Іванкові – один із доказів цього, бо люди не поспішають покидати рідні місця, навпаки, обживаються, заводять сім'ї, народжують дітей).

І саме це є підставами для зваженого оптимізму і віри в краще майбутнє.

Важкий тягар чорнобильського неба, що й казати, але його тримають на своїх плечах надійні люди, скромні поліські Атланти.